

Раздел V

КУЛЬТУРА Ў ФОКУСЕ СМІ

ТРАНСЛЯЦЫЯ САЦЫЯЛЬНЫХ СТЭРЭАТЫПАЎ У ПЕСЕННАЙ ПАЭЗІІ (на прыкладзе творчасці Л. Пранчака)

А. П. Бязлепкіна-Чарнякевіч

*Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт,
вул. Кальварыйская, 9, 220004, г. Мінск, Рэспубліка Беларусь,
biazlepkina@gmail.com*

Аналізуюцца сацыяльныя стэрэатыпы пра жанчын, зафіксаваныя ў папулярнай песні, і разглядаюцца асаблівасці іх трансляцыі і функцыянавання.

Ключавыя словы: паэзія; песня; гендарныя стэрэатыпы; радыё; 1990; Пранчак; Шадзько.

THE TRANSMISSION OF SOCIAL STEREOTYPES IN SONG POETRY (on the example of L. Prančak's work)

A. P. Biazlepkina-Charnyakievich

*Belarusian State University,
9, Kalvaryjskaja Str., 220004, Minsk, Republic of Belarus
Corresponding author: A. P. Biazlepkina-Charnyakievich
(biazlepkina@gmail.com)*

Social stereotypes about women recorded in popular song are analyzed, and features of their transmission and functioning are examined.

Key words: poetry; song; gender stereotypes; radio; 1990; Prančak; Šadžko.

Працэс трансляцыі сацыяльных стэрэатыпаў адбываецца дыялектычна: сацыяльныя (у тым ліку гендарныя) стэрэатыпы, якія існуюць у грамадстве, пранікаюць у паэзію, там пераасэнсоўваюцца, ускладняюцца або спрашчаюцца, а з паэзіяй вяртаюцца назад у грамадства. І калі для паэзіі кніжнай гэты працэс досыць бяспечны (наяўнасць стэрэатыпаў у паэзіі значна зніжае яе вартасць і адпаведна – звужае аўдыторыю), то песенная паэзія ўмацоўвае сацыяльныя стэрэатыпы і ўплывае на іх прадуктыўнасць і жыццяздольнасць.

У гэтым сэнсе надзвычай цікавая песня «Вяртайся» (словы Л. Пранчака, музыка і выкананне А. Шадзько). Лірычны герой смуткуе з нагоды расстання з каханай дзяўчынай, якая з'язджае вучыцца ў сталіцу, і заклікае яе вярнуцца. Словы песні і музыка былі напісаны ў 1990 г., а вось музычны альбом выйшаў у 2000-м г. І ў наступнае дзесяцігоддзе песня часта гучала на некалькіх радыёстанцыях, звычайна па замовах слухачоў.

Сюжэт, здавалася б, просты: «Дзяўчынка, якую кахаю, // Сягоння мяне пакідае. // З'язджае у горад вялікі, // З'язджае у горад вучыцца, // Каб там пра маленькую вёску // Ужо назаўсёды забыцца» [1]. То бок лірычны герой кахае дзяўчыну, але слухачам невядома, ці кахае дзяўчына героя, ці былі ў іх наогул нейкія адносіны.

Прынамсі, калі герой просіць, каб дзяўчына вярнулася, то матывацыяй выступае вёска і вясковы побыт: «Успомні, успомні, Алёнка, // Як коней у рэчцы купалі, // Як ліпеньскай ноччу за вёскай // Палілі на ўзгорку Купалле. // Як раніцай роснай і золкай // У лесе збіралі суніцы» [Тамсама]. Прычым усе згаданыя актыўнасці, магчыма, і рамантычныя, але ў іх хутчэй за ўсё ўдзельнічала шмат людзей, то бок гэта не прыватныя ўспаміны пары. Герой больш апелюе да настальгіі, да любові да малой радзімы.

Герой нават не ведае, як дзяўчына да яго ставіцца: «Студэнтка, студэнтка, студэнтка, // Ты з песні маёй не ўсміхайся. // Калі ты хочь крыху кахаеш – // Вяртайся, вяртайся, вяртайся» [Тамсама]. І вось, маючы такія няпэўныя адносіны, лірычны герой патрабуе ад дзяўчыны, якая, відавочна, прыклала вялікія намаганні, каб паступіць у вышэйшую навучальную ўстанову, вяртання ў вёску. Герой патрабуе ад яе змарнаваць свае высілкі, адмовіцца ад сваіх планаў і мар, адмовіцца ад больш паспяховага ў побытавым і прафесійным плане жыцця... дзеля чаго? «Вяртайся, я дом пабудую, // Вяртайся, пасадзім за хатаю сад, //

Вяртайся, вяртайся, вяртайся назад» [Тамсама]. Герой усведамляе, што дзяўчына з'язджае па лепшае жыццё: «Ты гэта мяняеш, Алёнка, // На ўтульнасць прыгожай сталіцы» [Тамсама]. І гэта нестандартная пазіцыя: у адпаведнасці са стэрэатыпамі бяздушны, каменны горад звычайна супастаўляецца жывой, «адпрыроднай» вёсцы.

Усе згаданыя эмоцыі, перажыванні і фантазіі лірычнага героя натуральна маюць права на існаванне як індывідуальная рэакцыя. Але найбольш каментароў вымагае літаральна адзін радок прыпеву, дзе герой выразіў ужо не столькі прыватнае меркаванне, колькі стэрэатыпныя ўяўленні пра жанчыну: «Вяртайся, прыму і дарую!» [Тамсама].

Якія погляды на жанчыну мае лірычны герой, калі ў яго светапогляднай сістэме дзяўчына, якая па ўласнай волі з'язджае ў іншы горад атрымліваць адукацыю, патрабуе даравання? Верагодна, жанчыне не патрэбна адукацыя (а «эмансіпатарская роля адукацыі» [2] была сфармулявана яшчэ на мяжы XIV–XV стст. Крысцінай Пізанскай). Чым герой будзе цікавы дзяўчыне, калі яна стане адукаванай, калі самае цікавае, што ён можа ёй прапанаваць – гэта дом у вёсцы і сад за гэтым домам. Не змяняючы вартасць і каштоўнасць уласнай гаспадаркі, трэба адзначыць, што для шчаслівага жыцця ў шлюбе гэтага ўсё ж недастаткова. Відавочна, немагчыма ў кароткай песні агучыць усе складнікі шчасця, але прапанова дома і саду – гэта прапанова для абстрактнай жанчыны (з шэрагу тэзісаў «усе жанчыны любяць коцікаў» ці «ўсе жанчыны любяць кветкі»), не індывідуалізаваная, не асабістая, стэрэатыпная. І гэта зноў паказвае, што лірычны герой гэтую дзяўчыну, магчыма, кахае, але не ведае. А ў яе, відавочна, іншыя каштоўнасці.

Калі дзяўчына будзе больш адукаваная за лірычнага героя, гэта будзе ўспрымацца ім як яе недахоп, які ён гатовы дараваць. А ў межах гіперінтэрпрэтацыі можна дапусціць думку, што герой таксама ў палоне сацыяльных стэрэатыпаў часоў двухсотгадовай даўніны, калі жаночая прырода лічылася па змоўчанні заганнай, схільнай да граху, а таму жанчына мусіць быць пад наглядам. А дзяўчына, якая з'язджае ў вялікі горад, якраз вырываецца з-пад таго нагляду, які быў над ёй у вёсцы.

Калі ўлічыць, што Беларусь – краіна ўрбанізаваная, дзе колькасць жанчын з вышэйшай адукацыяй перавышае колькасць адукаваных мужчын, то можна адчуць трагізм героя, які хапаецца за састарэлы лад жыцця, але закахваецца ў сучасную дзяўчыну, для якой норма – імкнуцца да

адукаты, да жыцця ў больш камфортнай і перспектыўнай прасторы. І герой справядліва кажа, што яна з'язджае, каб «назаўсёды забыцца» пра вёску і пра яго. Лірычны герой выглядае надзвычай сумніўным партнёрам: не дбае пра развіццё каханай, яна яшчэ нічога кепскага не зрабіла, а ён ужо «запісаў» яе ў вінаватыя і стаў у пазіцыю дамінавання, сказаўшы, што гатовы дараваць (дзяўчына, відавочна, ніякага даравання не прасіла і не плануе прасіць). Лірычны герой увесь час камунікуе не з рэальнай дзяўчынай, а з шаблонам, са стэрэатыпам, не ўсведамляючы, што яе вачыма ўсё выглядае інакш.

Прадстаўнікі якога пакалення стваральнікі гэтага трагічнага сусвету? Паэт Леанід Пранчак 1958 года нараджэння, музыка і акцёр Аляксей Шадзько 1962 года нараджэння, на час сталення якіх прыпала чарговая хваля ўрбанізацыі. Песня з'явілася ў 1990-м г., у апошнія савецкія гады. Але альбом з песняй і актыўныя радыёныя ратацыі з'явіліся ў 2000-я. То-бок стэрэатыпы пра жанчын і іх статус у грамадстве ў чарговы раз выйшлі ў публічную прастору і былі запатрабаваны публікай зусім нядаўна. Цікава, што верш «Вяртайся» Л. Пранчака – вельмі характэрны для паэзіі больш старэйшага пакалення пісьменнікаў: калі «проблема асабістага самаспасціжэння не драматызуецца да памежных псіхалагічных станаў» [3].

Падчас абмеркавання песні ў інтэрнэце яе апісалі наступным чынам: «Песня пра дзяўчыну, якая з'язджае вучыцца ў сталіцу і кідае свайго хлопца. Вось ён і ўмольвае дзяўчыну застацца/вярнуцца» [4]. Аказалася, гэта песня не пра хлопца-традыцыяналіста, які спрабуе спыніць час, а пра дзяўчыну, якая здрадзіла каханню.

Запамінальная дынамічная песня з учэпістым прыпевам, у якім нівелюецца права жанчыны на самастойнасць, у выніку працуе на стэрэатып пра другаснасць і залежнасць жанчын, каб і наступнае пакаленне аўтараў транслявала далей тое, што карыстаецца попытам. Напэўна, занадта сур'ёзна патрабаваць, каб кожная песня была маніфестам, але відавочна, што на сучасным этапе новым пакаленням аўтараў трэба не толькі ісці за натхненнем, але і звяртаць свае тэксты з сучаснымі ідэямі.

Бібліяграфічныя спасылкі

1. Шадзько А., Пранчак Л. Вяртайся // Паміж Менскам і Нью-Ёркам. Ковчег, 2000. Паводле: Успенская В. И. Теоретическая реабилитация женщин в произведениях Кристины Пизанской [Электронный ресурс]. URL: <http://>

- read.newlibrary.ru/read/uspenskaja_v_i_/page0/teoreticheskaja_reabilitacija_zhenshin_v_proizvedenijah_kristiny_pizan.html (дата обращения: 31.08.2022).
2. *Анцімонік А. В.* Беларуская паэзія канца XX – пачатку XXI стст.: мастацкае ўвасабленне экзістэнцыйнай праблематыкі: аўтарэф. дыс... канд. філал. навук: 10.01.01. БДУ, філал. ф-т. Мінск, 2022.
 3. [Без назвы. Без аўтара] [Электронны ресурс]. URL: <http://manivid.livejournal.com/215526.html> (дата обращения: 31.08.2022).